

NEW JUNGIAN
ISRAELI ASSOCIATION

עמותה יונגיאנית
ישראלית חדשה (ע"ר)

דף הבית

חכמה מאין

בטאון החברה היונגיאנית
הישראלית החדשה

אביב 2013 מס' 8

יחסי העברה והמרחב הטיפולי

יחסים טיפוליים כמצפן מגדלור בתוך המסע: אבי באומן

"בבסיסה של הפסיכותרפיה עומדת מערכת יחסים
דיאלקטית בין המטפל והמטופל. זהו מפגש, דיון
ושיחה בין שתי נפשות בשלמותן, אשר בו הידע
משמש רק כמכשיר. המטרה הינה
טרנספורמציה, שאינה נקבעת מראש אלא שינוי בלתי
נגמר..." (Jung c/w 11 (1958))

כולנו מסכימים על כך כי מערכת היחסים הטיפולית והרגשות המתפתחים מצד
המטופל ולא פחות מכך מצד המטפל הם לב ליבו של הטיפול הטרנספורמטיבי עם כל
המודל האלכימי שלו והארכיטיפים הנלווים.

כולנו גם נסכים על כך שלמרות שלא היינו מודעים לכך כולנו באנו למקצוע הזה גם
בגלל הצרכים שלנו, גם הפצעים ואולי התסביכים שלנו. התחלנו בלרפא את הסובבים
שלנו אך בהמשך בעיקר את עצמנו כמו שאומר יונג.

אנו נוטים לאסוף ולקבל מטופלים שקשורים בהתפתחות המקצועית והאישית שלנו
בתזמון ובמקום הנכון. וכמו שאומר יונג "כל אחד יגלה עם הזמן מדוע בחר במקצוע
טיפולי, איזה פצע מרפא בעצמו בבחירתו" אבל לא מדובר רק בפצע אלא בצורך
להשתנות, להתקרב אל עצמנו ולהתפתח, תהליך שיעשה תמיד אופטימאלי על יד
משהו אחר/אחרת ולא בחדרי חדרים. ותהליך זה בתוך קשר הרי עושים אנו בדרך זו
או אחרת רב היום!

לכן אנו כמטפלים מבינים את היפה בקשר, את החיוני בקשר את אפשרויות ההתמרה
הגלומות בקשר וכמובן גם את הסיבוכים שיש בו.

נזכור שקשר טיפולי כמו כל קשר אחר, הוא דבר מתפתח ומעמיק, עם עליות
ומורדות, אישי ובו בעת לא אישי, והוא מקבל צורות שונות במשך תהליך הטיפול שהוא
לעיתים ממושך. נזכור גם שכל קשר הוא ייחודי לשניים, המטופל והמטפל. ומלבד
אישיותם הייחודית של השניים הוא תלוי גם בגיל של המטופל והמטפל, גם במין שלהם
וגם בקונטקסט התרבותי שבו נערך הטיפול. זהו אם כך תהליך עם תכלית ואין
תחילתו של הקשר כמו האמצע שלו וכמו שיראה לקראת סופו. ולכן הפאזות השונות
שנעבור בטיפול חשובות ביותר.

נזכור שלא כל טיפול יגיע לפאזות המפותחות על פי המודל האידיאלי כמו, הלידה
מחדש ובניית קשר שעובר מוות והחייאה שבו "הנשמה החדשה חוזרת". לא כל טיפול
צובר במהלכו את "מה שעברנו שנינו ביחד", ובכלל לא בכל טיפול הנשמה החדשה של
הטיפול הייחודית לשניים מצליחה להיווצר.

כל סוג של טיפול וכל תיאוריה מאחוריו ידגלו בכך כי הקשר אמור לפתוח את נפשו של המטופל לדיאלוג פנימי והתבוננות, כולם יסכימו כי הקשר משמש גם כבסיס, גם כקרקע לטיפול גם כמעין הגה של הטיפול וניתן להוסיף כי בטיפולים מעמיקים הקשר הוא גם המדד למה שקורה ו"צילום הרנטגן". אם אתה כמטפל לא יודע מה קורה בינך ובין המטופל וזה קורה, אתה לא לגמרי יודע את הטיפול. חלומות של המטופל והמטפל על הטיפול והקשר מטפל מטופל הם למעשה המדדים המרכזיים שעוזרים לך לדעת מה קורה בטיפול. ולמה מה שקורה בקשר הוא מדד? כי הקשר בין השניים ומה שקורה בו הוא במידה רבה ביטוי חיצוני למה שקורה בפנים בנפשו של המטופל.

מעבר למה שאנו יודעים מכל תיאוריה טיפולית שהיא, יש כמה עקרונות מתוך הגישה היונגיאנית החשובים ביותר כדי להבין את הפונקציה של הקשר בטיפול: ראשית, העיקרון שאומר כי האירועים והמצבים החיצוניים מקבילים לאילו הפנימיים, יש אחדות או הקבלה בין מה שקורה לאדם עם החוץ הקרוב לו ובין מה שקורה עם פנימיותו, בין מה שקורה לו עם החלקים התוך נפשיים ובין ההתרחשויות שלו עם סביבתו. זהו הוא עקרון יונגיאני מובהק שמאחוריו עומדת המציאות של האחדות.

עיקרון נוסף שקשור לטרנספרנס הינו, כי מעבר לכך שהמטפל עוזר בתיקון של דמות חסרה או טראומטית בילדותו של המטופל, כמו שרואה כל גישה אחרת, ומעבר לחוויית תיקון האובייקט או שימוש במטפל כזולת עצמי, מעבר שעוזר למטופל לראות את עצמו, המטפל משמש עבור המטופל כמעין מוביל, שליח כמתווך אל הלא מודע ואין זה משנה תחת איזו דמות טראנספרנסציאלית הוא יופיע. הוא מתווך את המטופל אל הלא מודע שעל פי יונג הוא חלק נפשי תמידי, הקיים תמיד. זהו אותו לא מודע שמיתוך המפגש איתו, מתוך הדיאלוג עימו נעשה התהליך ומתפתחת הנפש. באופן ספציפי הרבה פעמים המטפל משמש כמתווך בין הרובד האישי והפרסונאלי לרובד הארכיטיפי אלי. דיון זה מוביל אותנו לעיקרון על, אליבא דיונג.:

עיקרון הפונקציה הטרנסנדנטית שהיא פ' הפועלת כאשר נוצר מפגש המפרה, המיילד והמגדל בין מודע ולא מודע. מפגש המביא להולדת הדבר השלישי. זוהי פונקציה שבחלקים גדולים של הטיפול ובייחוד בחלקיו הראשונים המטופל מתקשה לעשותה והמטפל לוקח אותה על עצמו. זוהי פונקציה שמביאה לתוצאה של תזוזה, שינוי נפשי אבל השינוי הזה יתאפשר אומר יונג רק אם מודע ומודה האדם בקיום של האחר.

התווך של המטפל והשימוש שלו כפונקציה מגשרת יכול להיות בפרקים מסוימים של הטיפול כאנימה או אנימוס, כמטפל פצוע או כמרקוריוס ועוד. המטפל מתווך את הפונקציה הטרנסנדנטית עבור המטופל, כלומר עוזר לו להביא מודע ולא מודע למפגש וכך להגיע עם כך לגישה חדשה.

זה יכול להיות שיעשה זאת באופן ממשי, יישא את התכנים עד שהמטופל יהיה מסוגל להפנים את הגישה החדש. או יחזיק מרחב פוטנציאלי מתאים בתהליך הטיפול. הוא יכול לשמש לו כמודל של עבודה עם הלא מודע או כנושא עבור המטופל פוטנציאלי לא ממומשים עבור טרנספורמציה פסיכולוגית.

יונג למעשה בישר את מה שקוראים האחרים טרנספרנס קונסטרוקטיבי. לפי יונג המטופל מתקשר למטפל גם כדי להגיע למה שלא מפותח אצלו.

הפונקציה האמורה מביאה להולדת העצמי האישי, אך יסודה למעשה טמון בארכיטיפ העצמי שקיים כגורם על ואשר משרה ומשפיע גם על המטפל וגם על המטופל ואפילו מחבר ביניהם לעיתים. לא שגישות אחרות לטיפול אינן מקבלות השראה מתוך ארכיטיפ קוסמי זה, אלא שבתיאוריות האחרות לא מדובר בו ממש ואפילו לא כחלק

מהתיאוריה או הטיפול . ההבדל אם כך הוא אולי בעיקר במודעות לעצמי הארכיטיפי ובאמונה באיזה גורם על המשותף לשני הצדדים ומניע את הטיפול .
בכל מקרה הדגש על התגלותו של הארכיטיפ הזה בטיפול מקורו בסוג של אמונה על אני גבוה על אהבה יצירה והתפתחות שבאות מתוך ארכיטיפ על זה .
עיקרון נוסף הינה ההדדיות וההשפעה ההדדית , עקרון השהייה המשותפת ב"אמבטיה הטיפולית" והיצירה המשותפת של התהליך . יונג רואה את הדיאלוג כמרכזי בטיפול גם בין האני והלא מודע וגם בין השניים השותפים לקשר , למסע. לשניהם ראוי שיהיה שוויון באמירות . המונח דיאלוג אם כן קריטי ביותר עבור יונג, ומשמעותו החלפת אינפורמציה בין שתיים או יותר ישויות שוות. זהו למעשה המשמעות האמיתית של דיאלוג . יונג אומר שהיכולת לדיאלוג פנימי וחיצוני הוא מושג המפתח לאינדיבידואציה ולשלמות ובריאות נפשית!

קפיצה מושגית נוספת עושה יונג , בעיקר בסוף ימיו, כאשר בפירוש עושה את ההקבלה בין אתה, והאחר הפנים נפשי ואתה האחר החוץ נפשי, דבר שיקבל ביטוי דרך אותה פונקציה טרנסנדנטית .

אי יכולת להקשיב לאחר יוצרת את המחסום להקשיב לעצמך . ואי יכולת להקשיב ללא מודע מונעת את היכולת להקשיב לאחר .

יונג: " כל מי שמתכוון לבוא במגע עם עצמו חייב להתמודד עם הבעיה של יחסים!! כי במידה ולא יודה בתוקף של האחר הוא מתכחש גם לאחר אך גם לאחר בתוך עצמו ולקיומו" בתמצית, "היכולת לדיאלוג פנימי הוא גם אבן בוחן לאובייקטיביות בחוץ .
ועוד חשוב לציין את חשיבותו של הקשר האנושי בטיפול, בתוך הבדידות המתחייבת בתהליך האינדיבידואציה שהוא פרק נכבד בטיפול היונגיאני. והקשר פירושו : בין השאר גם נתינה ואהבה שהיא הגאולה המתחייבת מתוך התוודעות אל העצמי כמו שיטענו רזנצוויג ובובר. גם במודל הטיפולי של יונג וההקבלה לתהליך האלכימי שעושה ניתן לראות, שלאורך כל הרוזריום המתאר תהליך מרכב, הכולל גם את הקונויקציו, גם הזוויג של הניגודים , אך לא פחות חשוב מכך , גם תהליך של החיאה, החזרת הנשמה, שתבוא אחרי המוות והריקבון-הניגרדו . הנשמה, החוזרת לקשר שבין אני ואתה אחרי מצבים קשים שעברו יחד והופכת אותו לדיאדה ייחודית עם נשמה משלה.
עם כל למידת העקרונות הללו , אנו כמטפלים נוטים ללכת עד חצי הדרך ולא לראות מספיק את מה שאמר יונג על ההדדיות בטיפול, על הכניסה למיכל המשותף . אנו נוטים לשכוח את ההשפעה ההדדית של שתי הנפשות הפועלות וכן את הדבר השלישי הנוצר בין השניים והוא המקביל לעצמי האישי המתפתח אצל כל אחד מן השניים.
ועוד, כאשר אנו מתייחסים לעולם הארכיטיפי ולכוחות הארכיטיפאליים הפועלים בטיפול אנו נוטים לראות את הכוחות הללו כבתיאוריה, ככאלו שמגיעים דרך העצמי כמפעיל את הטיפול, כנותן אפשרויות של ריפוי, התחדשות והתגלות פנימית. אך אנו שוב שוכחים שמה שמפעיל הלכה למעשה את הכוח הזה, מה שנותן ללא מודע אפשרות להיפתח ולהגיע לידי דיאלוג זהו הטרנספרנס, יחסי מטפל מטופל . הפתיחות שנוצרת דרך הקשר ההדדי היא שמאפשרת להעביר כל זאת למקום פרסונאלי. שלולא הוא, הכול תיאורתי מדי וחסר משמעות.

אנו גם שוכחים עוד דבר, שהיכולת להפעיל את הקשר של האני אל הארכיטיפ הוא תמיד בקונטקסט של קשר, אשר בתוכו נפתחים לפעולה הקומפלקסים ויכולה להיות תזוזה ובהמשך זרימה פנימית. ואנו שוכחים עוד דבר חשוב ביותר, שהכניסה אל הלא

מודע לעומקו, שלא בקונטקסט של קשר עם עוד אדם יכולה אפילו להיות הרת אסון. אדם גדל בתוך מערכת יחסים, אדם יוצא-או אפילו נולד מתוך העולם הארכיטיפי ומפתח את תודעתו ואת האני שלו דרך מערכת יחסים. ואדם גם נכנס שוב, שנית למפגש עם הלא מודע בתוך מערכת יחסים. יחסי אם-אב-בן, יחסי אחים, יחסים עם השווים, יחסים זוגיים, יחסים עם הילדים, יחסים בעבודה ויחסים עם מטופלים. קשה יהיה לדבר על התפתחות כאשר אדם לבדו לגמרי. הציר החשוב הזה שבין האישי ובין הארכיטיפי נבנה תמיד בתוך יחסים.

ואפילו בדמויות המיתולוגיות, הארכיטיפיות שעושות את מסען נוכל לראות עד כמה ללא קשר המסע שלהן היה יורד לטמיון.

תזיאוס הגיבור לא יכול היה להיכנס ללברינט כדי להתגבר על המינוטאורוס ללא עזרתה של אריאדנה המחזיקה את חוט הקשר מהעבר השני מחוץ ללברינט. פסיכה במשימתה האחרונה להעלות שלב נוסף בידיעת האהבה, אמורה לרדת לעולם של מטה להביא את קופסת היופי של פרספוני. אך היא אינה יכולה הייתה לצאת שלימה ומודעת מתוך הדס המסמל את הלא מודע, ללא עזרתו של אמור אהובה. אמור, המעיר אותה משנתה כאשר חוזרת ומתפתה לפתוח את הקופסא האסורה משמש לה כמתווך, מעורר ושומר.

אודיסיאוס הגיבור התחבולן, לא היה מגיע לדרכו הביתה לולא הירידה הקריטית שלו להדס, לולא שיחתו עם רוחו של תרזיאס הנביא (ארכיטיפ הזקן החכם) ולולא מפגש עם רוחה של אימו שמעורר בו זכרונות מודחקים. הוא לא היה עושה כל אילו ללא הקשר שהיה לו עם קירקה, המכשפה היודעת, עימה היה שקוע בקשר הדוק. היא האחרת, המתווכת, זאת שעזרה לו וכוונה אותו כיצד לרדת לשאול, כדי שידע לחיות את שני העולמות: זה שלמעלה וזה של מטה ועל ידי כך להתעורר לקראת דרכו הביתה, תרתי משמע!

אפילו יונג בעצמו, במסעותיו האישיים אל נבכי הלא מודע היה תמיד בליווי של מערכות יחסים שונות ששמרו עליו. הוא סיפר לאחרים את החלומות שלו, תיאר את הדמויות שיתף בציוריו והשתמש בכל הסביבה המשמעותית שלו בקשרים הקרובים על מנת לשמור על שפיותו. הוא אומר זאת בציטוטים שלו. הקשר פתח, הקשר והבית שמרו והקשר אפשר. לעומתו ניטשה, הפילוסוף הבודד, איבד את שפיותו לאחר שעשה את המסע הפרטי העמוק שלו לנבכי הלא מודע והוא חסר קשרים משמעותיים. ללא קשר הכניסה העמוקה אל הלא מודע תהווה סכנת נפשות במלוא מובן המילה.

ונעבור לפרקטיקה של טיפול

מתוך מה שציינתי יש כמה דברים שהמטופל צריך מתוך הקשר והם האלמנטים הטיפוליים המאפשרים גדילה:

תוך כדי יצירת אימון הוא צריך פתיחה, התמוססות מסוימת של ההגנות, העברה של יחסים אחרים ויחסים פנימיים שלו אל המטפל. הוא זקוק להתקרבות לנפש אנושית מבינה, מכילה מתבוננת ומתחברת אליו. הוא צריך דמות להשליך עליה או לשחזר איתה אך זקוק גם לדמות שבה נוגע, שעליה משפיע, דמות שעושה איתו את המסע ומוכנה להיות מושפעת מעבר להחזרת ההשלכות – דמות שהיא לא רק הרמס המוביל או דמות מדומיינת אלא היא אדם במלוא מובן של המילה..

המטפל אמור להיות דמות שתעזור לו לעשות את הקונויקציו, את המפגש הפנימי אך לא פחות מכך, דמות עימה יוכל לאבד את הנשמה במוות מתוך החולי בניגודו, דמות

שיוכל להירקב איתה אם צריך, להתפורר עימה לפיסות, אך גם לעשות יחד עימה את הניקוי, את הטיהור ולקבל יחד מחדש את הנשמה החדשה ישנה אחרי שהגוף המאוחד מוכן לכך.

ברור שלא מדובר פה רק בלקיחת ההשלכות ולא רק בשחזור ותיקון של דמות האם. לא מדובר פה רק בדמות מובילה. ולא רק בדמות פצועה שאתה מטפל בה אחרי שאתה עברת את הדברים על עצמך ואתה הוא המטפל הפצוע. גם המטפל הפצוע במידה ויהיה הארכיטיפ הדומיננטי בטיפול לאורכו יכול להוות בעיה בתהליך! כמו שכל קומפלקס, אם משתלט, מסיט את העצמי מדרכו כך גם המטפל הפצוע: אפשר להזדהות הזדהות יתר, להוביל את המטופל בטעות אם נכוון אותו בדיוק למה שהיינו אנחנו במסע שלנו, הזדהות הדדית יתר על המידה. או יש סכנה לקבע את הפצע הנפשי בשירות העיקרון!

נזכיר לעצמנו שעלינו קודם כל לטפל בפצעים שלנו בטיפול האישי שלנו ומה שנותר ותמיד יוותר, עלול/עשוי לעלות ביחסים עם מטופלים.

בטיפול נוצר קשר עם סממנים אמיתיים. ויווצרו בקשר האמיתי הזה בטיפול גם מצבים של השפעה הדדית. ייפתחו רגשות שונים דו צדדיים וגם הקדשה מיוחדת, כל אלו יביאו לאהבה מיוחדת לטיפול שתתגלה תוך כדי התהליך. זוהי אהבה שנובעת מתוך התגלות העצמי. זוהי אהבה שמעבר או בשונה מאהבות אחרות בחיים כמו אהבת אם אהבת אישה ודומה יותר לאהבה שנפתחת עם התגלות האל כמו שטוען רוזנצוויג בכוכב הגאולה.

נוצרת ורצוי שתיווצר עם הזמן האהבה לאחר, עם כל המשמעות של האחר הלא משפחתי. ומשלב מסוים בטיפול ובהתאם לקשר עצמו גם בשיתוף מסוים, כי מתרחש כאן ומצטרף לעיתים גם פרק אינדיבידואציה של המטפל, שעושה חלק ממנה בה בעת במסעו כמטפל עם המטופל.

ננסה להביט לרגע במצב שבו המטופל מגיע אלינו לטיפול עם המצוקה שלו שתמיד קשורה עם הסימפטומים שמבטאים את המעצור, את הפיצול, את הקטיעה או את הקונפליקט שמפריעים בתהליך האינדיבידואציה, עם כל המקבילות למצבי החיים שהכשל הזה מקרין עליהם: יחסים, תפקוד, חוסר מימוש וכו. תקיעות. המטפל אמור לעזור לו בדיאלוג הפנימי אך לזמן מה גם להחזיק אותו בעזרת הקשר שלו אליו מול הארכיטיפים האופייניים לטיפול שהם בעלי כוח כמרפאים אך גם כמסכנים וכסוחפים. כי ארכיטיפים הם גם כוחות אלוהיים אך יכולים להיות גם כוחות דמוניים.

אם כך, כמו שכבר ציינו, לארכיטיפים כשותפים לתהליך אין משמעות ללא הקשר של קשר. המטופל צריך את התווך הזה תוך כדי אימון, תוך כדי קשר אמיתי, תוך כדי רגשות כלפי המטפל ותוך כדי השפעה על המטפל. וכמובן גם את אהבת המטפל האוהב את התהליך. גם במובן האלכימיה מצטט יונג: "האלכימאים ראו כי התהליך דורש עבודת מעבדה, קריאת ספרים, מדיטאציות, סבלנות אך גם אהבה". רוזנצוויג בכוכב הגאולה שבה עוסק בעצמי, באלוהים ובעולם, מביא ומעלה את את שלושת השלבים: הבריאה, ההתגלות והגאולה. כאשר לפיו אמנם הבריאה הייתה תמיד אך כאשר נוצרה ההתגלות של העצמי תוך החיים, הבריאה מקבלת משמעות חדשה ותוך ההתגלות נתפתחת אהבה חדשה שהאדם הדתי יגיד מתוך שירדה מאלוהים והמאמין בתהליך הטיפול יאמר שנפתחה מתוך העצמי. העצמי שהוא כדימוי האל למי שמאמין בתהליך. ואז מוסיף ואומר רוזנצוויג, הגאולה מתממשת דרך הקשר אל האחר ובעזרת העברת אהבה חדשה זו לאחר. אהבה שבאה מהעצמי חדשה ושונה

בבסיסה מאהבת מוכרת שהייתה תמיד אהבה שמזכירה עבורנו את רגשות האהבה הדומות לטל היורד ממעל, מתוך המודל האלכימי היונגיאני. על תהליך הטיפול אומר יונג: "שני חומרים אם תהיה ביניהם כימיה כלשהי ישתנו שניהם". משפט זה של יונג מעורר שאלות אך מניסיוני הוא אמיתי. הטיפולים בהם הושפעתו ביותר, מהם השתניתו, קרה לי משהו חדש, ולא משנה אם בא דרך דברים חיוביים או שליליים קרה בהם גם יותר בטיפול. איפה שכעסתי הכי הרבה, נפגעתו, התייסרתי באשמה, התקשיתי להכיל, איבדתי אמפטיה, אהבתי מדי, גוננתי הרבה, נכשלתי, עשיתי את הטעויות הכי גדולות, הם שהביאו להתפתחות! לעיתים יותר שלי ולדאבוני לעיתים רק שלי. אך איפה שהמטופל הכי הרבה התפתח, עבר טרנספורמציה ושינוי, זה באותם מיקרים בהם היו יחסים הדדיים שתגמלו את שני הצדדים.

כמו שכולכם יודעים יש הבדלים עצומים בין מטופלים ומה שעושים ולמה מסוגלים – איתנו כמובן, אולי עם מטפל אחר זה יהיה אחרת וחשוב לזכור זאת. יש מטופלים שפשוט צריך לשרוד אותם, להתחזק או להתחשל דרך מה שעברת איתם, לא להיהרס, זה מה שקיבלת ואז אולי גם הם קיבלו. יש שהיה הרס שלא הוביל לחיובי אבל גם ממנו ניתן היה ללמוד על הצל שלי ובכלל, על גבולות הנתינה, על המיכל, על תמימות ועל האמונה הבלתי מעורערת בטוב. וכמובן על יחסים ואינטימיות על אף שהדברים נעשים תמיד בתוך הסטינג הטיפולי.

חשוב ביותר עם הזמן למצוא את הייחודיות של המטופל, הייחודיות, נשמת הקשר שחזרת או מופיעה פתאום חשוב לא להיכנס לשטנצים, לתבניות, לטיפולים של סרט נע, בתפישה, בחשיבה, בעקרונות. העצמי המתגלה בטיפול עובר קטליזציה, זירוז ונבנה במקום מתוחם, עם כללים אך הוא חסר חוקים ברורים מראש. אם אתה מוצא את עצמך אומר כמה פעמים ביום את אותם דברים סימן שהתעייפת! אם אתה רואה תבניות חוזרות שוב ושוב, זה אתה, סימן שאתה שחוק או שישנה איזו בעיה שלך שהיא בתור להעלות לתודעה. וכנ"ל אם אתה משועמם, חסר אירוס ויצירתיות והמטופל מעורר רק שממון עם רצון שהשעה תיגמר..כדאי תמיד לשאול את עצמינו. מה קורה...